

УДК 351.37.046.16

П. І. Алієва, методист сектора міжнародних зв'язків та підготовки іноземних громадян Національного університету цивільного захисту України

РЕГІОНАЛЬНА ВИЩА ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Проведено аналіз та визначено сутність і розвиток регіональних систем вищої освіти як об'єктів державного управління в сучасних умовах. Розкрито спрямованість і концепції державної політики щодо регіоналізації вищої освіти. Проаналізовано державний вплив на розвиток і підтримку конкурентних переваг вищої освіти України.

Ключові слова: регіональні системи; об'єкти державного управління; академічна мобільність; концепція державного управління; тенденції розвитку.

The analysis and defines the nature and development of the regional system of higher education as object of state management in modern conditions. Disclosed orientation and concepts public policy regionalization of higher education. Analyzed the state's impact upon development and maintenance of competitive advantages of higher education in Ukraine, which should be done through the establishment of high state education standards and regional requirements.

Key words: regional system; objects of state management; academic mobility; concept of public administration; development trends.

Постановка проблеми. Вища освіта є найважливішим важелем довгострокового впливу на розвиток економіки країни і регіонів, зростання рівня життя населення, яким володіє держава в сучасному суспільстві.

Отже, можна зазначити, що вища освіта в окремих регіонах і країні в цілому стає одним з основних системотвірних факторів економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині з'являються цікаві публікації, присвячені питанням удосконалення державного управління вищою освітою і розвитку регіональної вищої освіти, таких авторів, як В. Бакуменко, І. Василенко, В. Князєв, В. Малиновський, В. Мартиненко, С. Мосов, Н. Нижник та ін.

Однак у більшості випадків ці публікації стосуються нагальних практичних питань. Комплексно це питання ще не досліджувалось і потребує більш пильної уваги з боку наукового та практичного аналізу державного управління України.

Мета статті – визначити сутність і розвиток регіональних систем вищої освіти як об'єктів державного управління у сучасних умовах. Розкрити спрямованість і концепцію державного управління вищою освітою в регіоні у сучасних умовах, що забезпечує виживання, стабілізацію і подальший стійкий розвиток вищих навчальних закладів відповідно до основної політики сучасної держави.

© П. І. Алієва, 2015

Виклад основного матеріалу. Роль освіти в регіональному розрізі в житті людини відома. Суспільні науки розглядають інститути освіти і виховання як основний канал соціальної циркуляції. Сучасні постіндустріальні суспільства характеризуються інтенсивним міжгалузевим і міжнародним перетіканням фізичного і людського капіталу, швидкою появою нових галузей, їх бурхливим розвитком і подальшим згортанням. Систематична структурна перебудова державного управління призводить до радикальних змін у соціальному середовищі. Але комплексно це питання ще не досліджувалось і потребує більшої уваги. У зарубіжній літературі ця проблема досить розроблена. В законодавчих державних документах, що визначають перспективи розвитку системи української освіти, прийнятих останнім часом, окреслено коло проблем щодо вдосконалення економіки освіти і розробки наукових проблем, до найважливіших з яких належать питання вдосконалення державного управління вищою освітою, розробка статистики освіти, підвищення внутрішньої та зовнішньої ефективності освіти на федеральному, регіональному та інституційному рівні [1].

Окремо виділяються питання підвищення конкурентоспроможності української освіти, стимулювання інтеграційних процесів в освіті, створення нових типів навчальних закладів, наукових шкіл і центрів у регіонах, регіонального прогнозування потреби суспільства у певних навичках і видах знань і задоволення соціального попиту населення у вищій безперервній освіті. Посилюється актуальність проблем розробки і впровадження нового механізму фінансування вищої освіти, підготовки та перепідготовки кадрів для системи вищої освіти, розвиток системи громадських організацій в освіті. Протягом циклу трудової активності людини кілька разів доводиться змінювати професію, місце роботи, а часто й місце проживання. В цих умовах особливістю відтворення трудових ресурсів є підвищення їх професійної мобільності [2; 3].

Професійна мобільність як складова частина світових тенденцій висуває такі вимоги академічної мобільності, які б стали найважливішою якісною характеристикою сучасних систем освіти.

Академічна мобільність бере свій початок з часу створення перших європейських університетів. У ті часи студенти і викладачі традиційно проводили більшу частину часу в роз'їздах, переходячи з одного вищого навчального закладу в інший. Академічні контакти залежали від політичних і економічних умов, а приплив студентів з інших країн був тим більше, чим активнішими були міждержавні зв'язки [4].

Сучасна академічна мобільність пов'язана з індивідуальними переміщеннями студентів і професійного складу. Її основу становлять міжвишівські контакти шляхом створення єдиної системи освіти й інтеграції освітніх установ, посилення регіональних та національних можливостей для формування і здійснення політики в галузі освіти адекватно новим умовам. Розвиток міжнародної торгівлі, поглиблення поділу праці та спеціалізації перетворюють міграцію робочої сили на найважливіші умови та ведуть до створення міждержавних ринків праці. Наприклад, інтеграція європейських країн веде до створення "єдиного європейського дому", що природно перетворює систему освіти на свого роду "єдиний європейський університет" [5; 6].

Державний рівень управління освітою забезпечує збереження єдиного освітнього простору, що гарантує високу якість освіти, її відповідність світовим стандартам і визначає ступінь доступності вищої освіти, яка сприяє розвитку академічної мобільності. Але тільки на регіональному рівні, з урахуванням стану економіки, структури зайнятості населення того або іншого регіону можна визначити оптимальний обсяг і достатню різноманітність освітніх послуг, що надаються місцевими установами системи вищої освіти.

Концепція державного управління вищою освітою в умовах децентралізації та переходу до європейського рівня сприяє підвищенню якості послуг вищої освіти, що надаються регіональними системами населенню, підприємствам та установам даних територій, як основних інститутів суспільства, системотвірних факторів економічного і соціального розвитку держави [7; 8].

Основи цієї концепції полягають у тому, що метою її розробки є формування системи державного управління вищою освітою, що забезпечуватиме мобілізацію внутрішніх ресурсів вищих навчальних закладів і регіонів на розвиток вищої освіти й оптимізацію розподілу загальнодержавних ресурсів, спрямованих у сферу освіти, на засадах ефективності та справедливості.

Результатом реалізації даної концепції має бути виконання таких завдань:

а) створення умов для стабілізації функціонування та подальшого розвитку вищої освіти в регіоні;

б) посилення орієнтації в розвитку вищих навчальних закладів на внутрішні додаткові джерела самофінансування і засоби регіонів;

в) створення умов для оптимального розподілу вищої освіти між групами населення з різнорівневими доходами, освітніми смаками, академічними здібностями, різними регіонами на принципах ефективності та справедливості;

г) підвищення привабливості програм академічної та професійної освіти для мешканців цих регіонів на основі принципу необхідної різноманітності спеціальностей і спеціалізацій з урахуванням специфіки місцевих та регіональних ринків праці та соціального попиту населення;

д) розвиток правової, інформаційної, статистичної бази в системі вищої освіти;

е) формування ефективної системи вищої освіти забезпечує максимальну зайнятість, підвищення доходів населення і зростання культурного рівня життя;

ж) зміцнення довіри до регіонального утворення, забезпечення економічної безпеки регіонів та рівної доступності населення до якісної вищої освіти [9; 10].

Реформування державних органів управління вищою освітою на державному і регіональному рівнях, спрямоване на задоволення інтересів населення, роботодавців, територій, – головна мета держави на цей час.

Масштаби, обсяги та завдання сучасної вищої освіти призводять до створення установ такої складності та розмірів, що лише централізоване управління стає неможливим. Виникає необхідність передачі частини повноважень від центральних органів управління регіональним, що знаходить своє втілення в політиці регіоналізації вищої освіти, яка передбачає як удосконалення централізованого управління вищими навчальними закладами, так і підвищення ролі регіональних урядів у регулюванні вищої школи. Питання вищої освіти належать до спільного ведення і державного, і регіонального рівнів управління [10].

Освіта має дуже важливе значення у створенні фундаментальних умов процвітання суспільства, що підтверджується світовою практикою соціально-економічних досліджень. Значний вплив справляє система вищої освіти в нинішній період входження в постіндустріальне суспільство. Цим зумовлена найгостріша потреба пошуку оптимальних шляхів найшвидшого оновлення освітньої системи на регіональному рівні, виведення її із кризового стану, забезпечення не тільки виживання, але й прогнозного розвитку системи відповідно до глобальних тенденцій, зумовлених загальними процесами розвитку суспільства [11].

Процес регіоналізації освіти потребує орієнтацію на потреби особистості, які реалізуються в цій сфері, формування єдиного освітнього простору регіону та врахування конкретних регіональних особливостей у визначенні сфер і напрямів діяльності всіх структурних елементів освітньої системи.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Успіх розвитку регіональної вищої освіти багато в чому залежить від теоретичного аналізу та змін у державному управлінні, вивчення історичного досвіду європейських країн, виявлення загальних тенденцій та особливостей у цій сфері. Однією з особливостей сучасної вищої освіти є державний характер виникнення і централізована форма управління ним протягом тривалого часу, що накладає відбиток на шляхи і способи його подальшого розвитку і, зокрема, виключає можливість зменшення ступеня доступності для населення до державного утворення.

Ініціатором реформ в освіті має виступати держава в особі державного і регіонального урядів. Нова державна політика у сфері вищої освіти має спиратися на традиції української вищої школи і водночас включати нові елементи щодо поліпшення вищої освіти.

Система вищої освіти складається з вищих навчальних закладів, що реалізують освітні програми, які розташовуються на території тих чи інших регіонів і в основному обслуговують потреби їх населення. Завдання урядів (державного й регіонального) у сфері вищої освіти має полягати в оптимальному забезпеченні регіонів якісною освітою відповідно до соціальних норм і стандартів.

Регіональний уряд має підтримувати конкуренцію між вищими навчальними закладами шляхом розміщення державних замовлень на підготовку висококваліфікованих фахівців, виділення наукових грантів, урядових стипендій. Державна політика регіоналізації вищої освіти і сучасна законодавча база мають бути спрямовані на створення умов для стабілізації, поліпшення і подальшого розвитку регіональних систем вищої освіти. На державному рівні й у суб'єктах держави регіональним урядам разом з адміністраціями вищих навчальних закладів необхідно розробляти концепції і програми розвитку освіти, спрямовані на створення нових організаційних форм у системі регіональної вищої освіти і державного механізму управління вищими навчальними закладами.

Список використаних джерел:

1. Ніколаєнко С. М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства / Ніколаєнко С. М. – К. : Знання, 2005. – 319 с.
2. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України. – К. : Парлам. вид-во, 2004. – С. 279–294.
3. Сафонова Н. М. Реалії та перспективи сучасної системи вищої освіти в Україні / Н. М. Сафонова // Історія української науки на межі тисячоліть : зб. наук. праць. – К., 2004. – Вип. 17. – С. 195–205.
4. Жабенко О. В. Особливості й тенденції розвитку державного управління освітою в Україні (1946–2001 рр.) : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Олександр Вікторович Жабенко. – К., 2003. – 209 с.
5. Про освіту : Закон України // Законодавчі акти України з питань освіти. – К. : Парлам. вид-во, 2004. – С. 21–52.
6. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг : [монографія] / В. М. Огаренко. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 328 с.
7. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент. Цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу : навч. посіб. / Дмитренко Г. А. – К. : ІЗМН, 1996. – 140 с.

8. Сиченко В. В. Механізми регулювання системи освіти: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / В. В. Сиченко. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 400 с.

9. Вища освіта. Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації : у 2 кн. / [М. І. Панов, Ю. П. Битяк, Г. С. Гончарова та ін.] ; за ред. М. І. Панова. – Х. : Право, 2006. – 688 с.

10. Дзвінчук Д. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство / Дзвінчук Д. – К. : ЗАТ “Нічлава”, 2003. – 239 с.

11. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / Журавський В. С. – К. : Ін Юре, 2003. – 416 с.